

2015

Översiktsplan 2015

Samrådshandling

Miljökonsekvensbeskrivning

Denna rapport har sammanställts av
SC arkitektur och planering
Monica de Santa Cruz – Arkitekt SAR/MSA
I40730 – rev I4I0I3
Structor Nyköping
Johan Rodéhn – Miljöutredare
på uppdrag av Östhammars kommun

Sammanfattning

I samband med att en ny översiktsplan tas fram för Östhammars kommun genomförs en miljöbedömning, vars syfte är att bedöma de huvudsakliga miljöeffekterna av ett genomförande av planen samt påverka planen så att en hållbar utveckling främjas.

Miljöbedömningen resulterar i att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB-dokument) tas fram. Den nuvarande översiktsplanen togs fram 2003, varpå behovet av att ta fram en ny översiktsplan har bedömts som stort. Planförslaget ger förutsättningar för Östhammars kommun att precisera principer för bebyggelseutveckling, kommunikationer, näringsutveckling och förvaltning av naturresurser och kommunens tillgångar i övrigt. Planen är inriktad på flerkärning bebyggelseutveckling med en förätning i orterna samt en stärkt lands- och kustbygd.

Planens konsekvenser bedöms som nedan. Utöver detta har konsekvenserna bedömts för ett nollalternativ.

Planen presenterar flera strategier som innebär positiva förutsättningar för kommunen att utvecklas. En bebyggelseförtätning i kommunens tätorter kan ge möjligheter att anpassa orterna med ökade krav för gång och cykel, kollektivtrafik, trafiksäkerhet och funktionsblandning i bebyggelsen för stärkta sociala värden. Risker i samband med förtätning är ofta risken att grönområden tas i anspråk, bristfällig dagvattenhantering eller att det blir problem med ökat buller. Med en medvetenhet kan åtgärder istället vidtas för att förbättra dessa situationer. Planen har en god ambition om att behålla en landsbygd i utveckling, och uttrycker även en levande landsbygd som förutsättning för att bibehålla landsskapsvärden och natur- och kulturvärden. Planen har dock en relativt sett generell uppfattning om lokalisering av ny bebyggelse utan särskild ansamling av bebyggelse till småorter som kan ha förutsättningar att hålla viss lokal service. Risken är att ny bebyggelse tillkommer utspritt, vilket inte fullt stödjer planens uppfattning om att bebyggelse ska tillkomma på ett sätt som kan stärka kollektivtrafiken. Den utspridda bebyggelsen kan även innebära att det saknas förutsättningar för god resurseffektivitet med avseende på t.ex. VA-anslutning, energiförsörjning och hållbara transporter. Risken är även att bostäder tillkommer i känsliga miljöer, inte minst om stränder bebyggs i stor omfattning. En spridd bebyggelse kan i förlängningen även generera att skärgårdsvikar i stor utsträckning tas i anspråk för bryggor till fritidsbåtar och med risk för att känsliga marina miljöer påverkas. Det är ofta fördelaktigt om gemensamhetsanläggningar och större hamnar med utbyggd service kan etableras.

Investeringar i infrastruktur innebär att cykelstråk mellan orter kan stärkas och planen håller öppet för framtida persontågtrafik. Ökad cykling innebär positiva hälsoeffekter. Att planen verkar för resecentrum centralt i varje tätort innebär stärkt kollektivtrafik. Gles bebyggelse resulterar dock ofta i ett stort bilberoende vilket särskilt har angetts för kustområdet.

Planen förhåller sig till ett flertal samhällsrisker. Planen anger en lägsta golvhöjd för ny bebyggelse för att säkra till framtida havsnivåer till följd av globala klimatförändringar. Klimatförändringar ställer även ytterligare krav på en anpassad dagvattenhantering. Vid nybyggnad utmed väg- och järnväg (särskilt stråk med farligt gods) innebär risker för fler människor, varför olycksrisker ofta behöver utredas närmare vid detaljplanering. Kustområden har en särskild känslighet för grundvattenpåverkan, t.ex. saltvatteninträngning, vilket exploatering bör anpassas till. Planen har en god ambition om att förlägga störande verksamheter (såsom industri, motorsport och ridsport) till lämpliga platser. Närliggande bostäder kan dock komma att påverkas av buller och åtgärder kan behöva tas fram för att klara gällande riktvärden.

Det konstateras i översiktsplanen att kommunen har en stor andel enskilda avlopp som bidrar till övergödning i kustområdet. Att åtgärda enskilda avlopp kan ha stor effekt för vattenmiljöer. Det finns risk för att översiktsplaneringen inte skapar utrymme för förbättrade VA-lösningar för minskad övergödning. Med strategisk placering av tillkommande bebyggelse kan underlag skapas för nya anslutningsledningar till kommunalt VA för såväl befintliga som tillkommande

bebyggelse. En sådan strategisk planering skulle medföra positiva värden med reducerad belastning på kommunens vattenförekomster. En icke-styrd tillkomst av bostäder riskerar att medföra ökad belastning på kommunens vattenförekomster. Åtgärder för att förbättra vattenkvalitet och minska övergödning är angelägna för att nå uppsatta krav på kommunens vattenförekomster.

Kommunen har ett antal vattenskyddsområden, och det pågår en översyn av skyddet av kommunens vattentäkter. Riskobjekt för vattenskyddsområden kan vara t.ex. industrier, förorenade områden, jord- och skogsbruk, vägar (särskilt där det transporteras farligt gods) eller olyckshändelser med utsläpp från avlopp eller oljetank.

En översiktsplan kan skapa förutsättningar för energianvändning. Planen anger strategier för vindkraftproduktion. Att planen pekar ut lämpliga områden för vindkraft kan innebära att investeringar kan ske i förnybar energiproduktion vilket kan minska klimatpåverkan. Planen ger även restriktioner för var vindkraft inte är lämpligt vilket kan skydda stora landskaps- och naturvärden. Planens ambition om hållbara transporter är positivt för hållbar energianvändning. Dock kan den spridda bebyggelsen som presenteras innebära begränsningar för att stödja ambitionen.

I flera fall så avgörs de slutgiltiga konsekvenserna av en översiktsplan av vilket sätt som planen genomförs på. Det finns ofta möjligheter att anpassa genomföranden på ett sätt som ger större eller mindre konsekvenser beroende på olika vägval och preciserade åtgärder. I den här miljökonsekvensbeskrivningen ges resonemang kring de huvudsakliga konsekvenserna. Syftet är att visa på vilka miljökonsekvenser olika strategier och genomföranden så att både planen och efterföljande planering och genomförande kan anpassas för en ökad hållbar utveckling.

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	5
1.1	SYFTET MED MILJÖBEDÖMNING.....	5
1.2	KORT BESKRIVNING AV KOMMUNEN	5
2	AVGRÄNSNINGAR.....	6
2.1	SAKLIG	6
2.2	TIDSMÄSSIG.....	6
2.3	GEOGRAFISK	6
3	BEDÖMNINGSGRUNDER.....	6
4	ALTERNATIVREDOVISNING.....	8
4.1	PLANFÖRSLAGET.....	8
4.2	NOLLALTERNATIVET OCH DESS KONSEKVENSER.....	8
5	KONSEKVENSER AV PLANERINGSSTRATEGIERNA.....	9
5.1	BOENDE OCH BEBYGGELSESTRUKTUR	9
5.2	INFRASTRUKTUR	11
5.3	NATURLIV OCH STRANDSKYDD	13
5.4	KULTURLIV	14
5.5	FRILUFTSLIV OCH TURISM.....	14
5.6	MÄNNISKORS HÄLSA.....	14
5.7	RISKER OCH KLIMATFAKTORER	14
5.8	MARK, VATTEN OCH LUFT.....	16
5.9	ENERGI	17
5.10	SOCIALA EFFEKTER	18
5.11	EKONOMISKA EFFEKTER	18
5.12	ÖVRIGT.....	19
6	SAMLAD BEDÖMNING	20
6.1	MILJÖMÄSSIG HÅLLBARHET	20
6.2	FÖRHÅLLANDE TILL BERÖRDA RIKSINTRESSEN OCH MILJÖKVALITETSNORMER	20
6.3	ÖVERSIKTSPLANENS RELATION TILL NATIONELLA MILJÖKVALITETSMÅL	21
7	UPPFÖLJNING.....	22
8	FRAMTAGANDE AV MKB.....	23

1 Inledning

1.1 Syftet med miljöbedömning

Enligt miljöbalken (MB), förordning (1998:905) om miljökonsekvensbeskrivningar och Plan och bygglagen ska en miljöbedömning alltid upprättas för en översiktsplan.

Miljöbedömningen ska genomföras i enlighet med miljöbalkens 6 kapitel 11-18 §§.

Syftet med miljöbedömningen är att hänsyn till miljö ska arbetas in i översiktsplanen på ett sådant sätt att en hållbar utveckling främjas. Arbetet med miljöbedömningen är en process och ska helst löpa parallellt med planarbetet och bidra till att miljöfrågorna blir en del i arbetet med översiktsplanen.

Den sammanställda bedömningen resulterar i en miljökonsekvensbeskrivning (MKB), som hanteras jämte översiktsplanen i samråd och granskning. Då får myndigheter och allmänheten komma in med synpunkter. I MKB:n ska förslaget (lokaliserings- och utformningsalternativ samt nollalternativ) och eventuella motiv till val av alternativ beskrivas och den betydande miljöpåverkan som planens genomförande kan antas medföra ska identifieras, beskrivas och bedömas.

Den aktuella Miljökonsekvensbeskrivningen tar fram inför samråd av förslag till översiktsplan (ÖP 2015), den kommunomfattande översiktsplanen för Östhammars kommun.

1.2 Kort beskrivning av kommunen

Östhammars kommun ligger i nordöstra Uppland och omges av grannkommunerna Uppsala i sydväst, Tierp i nordväst och Norrtälje i sydost. Arealen är 2 790 km², varav landarealen är 1 452 km² (52 %), hav med fjärdar 1 287 km² (46 %) och insjöar 51 km² (2 %). Strändernas längd, öar inräknade, är ca 4 000 km.

Kommunen har en uttalad flerkärning ortsstruktur med fem tätorter/serviceorter, Östhammar, Öregrund, Gimo, Österbybruk och Alunda. Utöver dessa finns ett antal mindre tätorter och småorter. Utöver dessa finns ett antal fritidshusområden. Kommunens fem stora tätorter fungerar som serviceorter för sitt omland. I alla dessa orter finns ett ganska likartat basutbud av samhällelig och kommersiell service, d.v.s. skolor, vårdcentraler, butiker m.m. Mera centrala funktioner som kommunförvaltning, sjukhusvård, gymnasium, arbetsförmedling m.m. är fördelade mellan orterna.

Kommunen kan delas in i tre olika bygder baserat på geografi och kulturhistoria. Jordbruksbygden finns kring Alunda och präglas av djurhållning och foderodling. Kustbygden omfattar kust- och skärgårdsområdet och sträcker sig landskapshistoriskt in mot Valö och Hökhuvud, men avgränsas idag av väg 76 med Östhammar och Öregrund. Vallonbruken med Gimo, Österbybruk och Forsmarks herrgårdar bildar tillsammans en bruksbygd präglad av gruvnäring, skogsbruk och småskaligt jordbruk. Hargs bruk ingår i bruksbygden men med kopplingar till kustområdet med sitt läge nära Hargshamn, som fungerade som utskeppningshamn för malmen.

Kommunikationerna i kommunen utgörs av centrala vägstråk i form av väg 288, 76, 290 och 292. Godstrafik sker idag på Harghamnsbanan som senaste tiden varit föremål för upprustning då gruvorna i Dannemora åter är i bruk. Hargshamn har kommunens största och djupaste hamn som under lång tid användes för utskeppning av malm.

Kommunens natur präglas i hög utsträckning av landhöjningen och kustlandskapets sprickdals-system. Kommunens kustområde är riksintressant på grund av dess kultur- och naturvärden.

2 Avgränsningar

För att nå syftet med en miljöbedömning ska miljökonsekvensbeskrivningen behandla den mest betydelsefulla påverkan på människa och miljö som planens genomförande kan antas medföra. Inom ramen för en miljöbedömning skall därför innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen avgränsas, dels geografiskt och sakligt och dels tidsmässigt.

2.1 Saklig

Enligt miljöbalken ska MKB:n innehålla en beskrivning av *den betydande miljöpåverkan* som kan antas uppkomma. Följande miljöaspekter bedömdes initialt vara av vikt att beakta inom ramen för MKB-arbetet:

Landskap, infrastruktur, strandskydd, kulturmiljö, naturvärden, friluftsliv och turism, människors hälsa, klimatfaktorer, mark, vatten och luft, energi, risker, sociala frågor samt ekonomiska frågor.

2.2 Tidsmässig

Översiktsplanen kommer att, när den blir antagen, gälla fram till det att den anses inaktuell och en ny översiktsplan antas. Aktualitetsprövning ska ske varje mandatperiod (vart 4:e år). Tidsperspektivet som beskrivs i översiktsplanen är fram till 2020 varför detta även utgör Miljökonsekvensbeskrivningens tidsmässiga avgränsning. Vissa miljöaspekter hanteras i ett ännu mer långsiktigt perspektiv.

2.3 Geografisk

Geografiskt omfattar miljökonsekvensbeskrivningen primärt Östhammars kommun och konsekvenserna för väsentliga miljöaspekter beskrivs på en kommunövergripande strategisk nivå. För en del aspekter, t.ex. klimat, är det geografiska perspektivet större än Östhammars kommun. För andra miljöaspekter är det mer relevant att beskriva konsekvenserna för särskilda geografiska delområden inom kommunen.

3 Bedömningsgrunder

Bedömningar i MKB av konsekvenser är relativa och utgår dels från objektets värde och dels från påverkans omfattning. En stor påverkan på ett objekt (t.ex. ett naturområde eller en recipient) av litet värde kan bedömas som liten konsekvens medan en mindre påverkan på ett objekt av stort värde kan bedömas som en måttlig konsekvens. En stor påverkan på ett värdefullt objekt blir en stor konsekvens. Som utgångspunkt för konsekvensbeskrivning finns ett antal bedömningsgrunder vars avsikt är att utgöra jämförelsematerial för miljöbedömning.

Miljökvalitetsnormer

Miljökvalitetsnormer för vatten uttrycks i ekologisk status (god eller hög) eller, för konstgjorda och kraftigt modifierade ytvattenförekomster, ekologisk potential (god eller maximal) och kemisk status (god). Enligt vattenmyndigheterna är det grundläggande målet för vattenförekomsterna att uppnå åtminstone god status. Samtidigt får inte statusen försämrats i någon vattenförekomst.

Miljökvalitetsnormer för luft

Syftet med miljökvalitetsnormer för luft är att skydda människors hälsa och miljö. Normerna är av gränsvärdeskaraktär och innebär att gällande gränsvärden för t.ex. kväveföreningar och partiklar måste följas, annars måste åtgärdsprogram tas fram.

Riksintressen

Inom planområdet finns det flera områden som berörs av riksintresse. Inom miljöbedömningen berörs särskilt riksintresse för kulturmiljö (Miljöbalken 3:6), naturmiljövård (Miljöbalken 3:6) och högexploaterad kust (Miljöbalken 4:4). Riksintresset för kulturmiljövård berör geografiskt avgränsade kulturmiljöer vid t.ex. Österbybruk, Gimo, Harg och centrala delar av Öregrund och Östhammar. Riksintresset för naturmiljö berör stora delar av kommunens kust- och skärgård. Riksintresse för högexploaterad kust skyddar det samlade värdet för en stor del av Svealandskusten.

Riktvärden för buller

Riksdagen har angett riktvärden för trafikbuller som normalt inte bör överskridas vid nybyggnation av bostadsbebyggelse eller vid nybyggnation eller väsentlig ombyggnad av trafikinfrastruktur (Infrastrukturinriktning för framtida transporter). Riktvärdena vid nybyggnation av bostadsbebyggelse eller vid nybyggnation eller väsentlig ombyggnad av trafikinfrastruktur är:

- 30 dBA ekvivalentnivå inomhus
- 45 dBA maximalnivå inomhus nattetid
- 55 dBA ekvivalentnivå utomhus (vid fasad)
- 70 dBA maximalnivå vid uteplats i anslutning till bostad
- För utomhusnivån avses för flygbuller FBN 55 dBA.

Landskapskonventionen

Den Europeiska landskapskonventionen dateras den 20 oktober 2000, Sverige ratificerade konventionen år 2010 och den trädde i kraft i svensk lagstiftning den 1 maj 2011. Konventionens mål är att främja skydd, förvaltning och planering av landskap samt att organisera europeiskt samarbete i landskapsfrågor. Enligt konventionen är landskapet en gemensam tillgång där kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska värden möts. Det är samhällets gemensamma ansvar att förvalta och nyttja landskapet på ett hållbart sätt. Konventionens intentioner är att medlemsländerna som har ratificerat den ska:

- erkänna landskapets betydelse i den egna lagstiftningen
- öka medvetenheten om landskapets värde och betydelse i det civila samhället, i privata organisationer och hos offentliga myndigheter
- främja delaktighet i beslut och processer som rör landskapet lokalt och regionalt
- utveckla en helhetssyn på landskapets värden och hållbar förvaltning av dessa
- utbyta kunskap och delta i europeiska samarbeten om frågor som rör landskapet

Skyddade områden

Vid hav, sjöar och vattendrag råder generellt strandskydd enligt miljöbalken 7 kapitlet 13§. Strandskyddet omfattar land- och vattenområde intill 100 meter från strandlinjen på land och i vatten vid normalt medelvattenstånd. Syftet med strandskyddet är att trygga förutsättningarna för allmänhetens friluftsliv och att bevara goda livsmiljöer på land och i vatten för växt- och djurlivet. Länsstyrelsen har utökat strandskyddet till 300 m för vissa partier. Andra skyddade områden i kommunen är naturreservat samt områden som går i Natura 2000 liksom fågel- och sälskyddsområden. Biotopskyddet är en mer allmän skyddsform och avser särskilda miljöer i jordbruksmark och skogsmark.

4 Alternativredovisning

4.1 Planförslaget

Översiktsplaneförslaget har sin utgångspunkt i kommunens vision och de mål och utmaningar som har identifierats på övergripande nivå. Kommunens mål för inflyttning är 100 personer per år och har det angivna planeringstalet är 75 nya bostäder per år. ÖP vill slå vakt om kommunens flerkärnighet med bebyggelseutveckling både i tätort och på landsbygd. Strategin är att utöka serviceorternas roll i den lokala bygden och att de i ökad grad ska komplettera varandra i utbud. Bebyggelseutveckling i noder ska även gälla landsbygden med stärkta bebyggelsegrupper i goda pendlarlägen vilket innebär att tanken om förtätning även berör mindre bebyggelsegrupper. Orterna behöver förtätas för att få bättre funktion och uppnå högre resurseffektivitet, men förätningen ska ske på ett sätt så att värden för en god bebyggd miljö inte äventyras, t.ex. behovet av grönstruktur. Det innebär centrumområden som inte kräver bil, men har goda förutsättningar för resande med cykel och kollektivtrafik. ÖP uttrycker att kommunen har mycket landsbygd med låg densitet, vilket ger ett litet underlag till kollektivtrafik. Det ger i sin tur mycket bilåkande, som har stor miljöpåverkan. ÖP uttrycker därför behov av satsningar för ökat kollektivt resande. De stora vägstråken 288, 76 och 290 behöver förstärkas, där alternativ sträckning har pekats ut för väg 288. Cykelstråken kan förstärkas för bland annat väg 288 och väg 76. För stråk utmed väg 292 ges en möjlighet att utveckla lokal arbetspendling med tåg på sikt. Ett par alternativa anslutningar till Ostkustbanan presenteras, med ny sträckning från Österbybruk respektive Norrby. Som strategi för att stärka kollektivtrafiken föreslås utveckling av resenoder för kollektivtrafiken och resecentrum i alla serviceorter. Central placering av resecentrum bör eftersträvas (Se förslag till utveckling av tätorterna, Markanvändning).

Miljöstörande verksamheter ska generellt separeras från orterna efterhand. Översiktsplanen uttrycker behov av att utveckla alternativa energikällor, såsom solenergi och vindkraft. Platser finns utpekade som möjliga för etablering av vindkraft, vilka ansluter till den tidigare antagna vindkraftsplanen i kommunen. Principer anges för hur vindkraft kan tillkomma. Nytt område för industriutveckling pekas ut längs järnvägen mellan Gimo och Harg. Nya områden för sportanläggning med omgivningspåverkan pekas ut väster om Gimo samt Lundaområdet.

Särskilda principer finns för kustområdet, utanför tätort, öster om väg 76. Med riksintresset som grund anger kommunen en restriktiv hållning för ny fritidsbebyggelse och industriella anläggningar som tas upp i 17 kap. miljöbalken. Enligt ÖP får fritidsbebyggelse endast tillkomma i form av kompletteringar till befintlig bebyggelsegrupp. För kustområdet anges att åretruntbostäder bör samlokaliseras till befintlig bebyggelse för att värna kustlandskapets samlade värden samt under förutsättning att möjligheter till anslutning av vatten/avlopp, närhet till kommunal service, kommunikationer och hållbar energiförsörjning finns. För hela kommunen finns avgränsade områden utpekade för utveckling av tätorter och utveckling av bebyggelsegrupper/landsbygd.

4.2 Nollalternativet och dess konsekvenser

Ett nollalternativ utgör en tänkt situation om den aktuella planen inte antas. Vid ett nollalternativ blickar man på vilka förutsättningar som finns för kommunen att utvecklas utan en ny översiktsplan. Den tidigare gällande översiktsplanen från 2003 utgör grunden, men kan med tiden bli allt mindre aktuell då förutsättningarna och behovet av utveckling på sikt förändras. Nya anspråk och strategier får efterhand en allt större betydelse, men utan att ha samlats och avvägts i en övergripande strategi för kommunen.

I nollalternativet saknas en aktuell precisering av strategier för hur kommunen ska utvecklas och var olika verksamheter ska förläggas. Det innebär att det med tiden blir en allt ökad otydlighet-

kring kommunens förutsättningar för utveckling, med risk för en avstannande befolknings- och bebyggelseutveckling. Med minskat befolkningsunderlag kan flera ekonomiska och sociala konsekvenser väntas, då underlaget för service och näringsutveckling skulle minska. Med en minskande befolkning saknas ofta förutsättningar för satsningar på utveckling av orter på ett sätt som bättre tangerar dagens visioner om en god bebyggd miljö. Möjligheten att använda utveckling som drivkraft för omställning till hållbar utveckling kan vara svag i nollalternativet då det saknas resurser för att omforma samhället för ökad resurseffektivitet, med investeringar för ökad kollektivtrafik och gång- och cykeltrafik. Samtidigt medför ofta en större befolkning ökad påverkan på miljön. Nollalternativet kan visserligen innebära att utpekade orörda områden inte tas i anspråk men kan lika gärna innebära att tillkommande bebyggelse tillkommer i oönskade lägen utan övergripande överväganden. Ställningstagande om bygglov kan i en sådan situation behöva tas utan övergripande strategier med risk för bortseende av olika värdenas betydelse i ett större perspektiv. Risken är att värden, särskilt i ett större sammanhang, skadas med en allt mer inaktuell övergripande planering. Det kan innebära att beslut om lokalisering för en verksamhet sker utan kontroll över lämplig placering med risk för sämre nyttjande av natur- sociala och ekonomiska resurser.

5 Konsekvenser av planeringsstrategierna

5.1 Boende och bebyggelsestruktur

Bebyggelseplanering är en viktig del av den översiktliga planeringen. Genomförandet har stor betydelse för miljöpåverkans karaktär. Den funktionsblandning som enligt planen ska eftersträvas har socialt positiva värden med en ökad trygghet i samhället med möjligheter till ett mer integrerat samhälle. Med funktionsblandning och förtätning kan tillgängligheten öka både genom att fler målpunkter kan återfinnas inom ett närområde och dels genom att tillgängligheten i många fall är starkt förknippad med den trygghet man upplever. För de sociala värdena är det därför viktigt med sammanhängande och belysta kommunikationsstråk för gång- och cykel. Då skapas en tillgänglighet för alla i samhället vilket har bärighet på frågor utifrån jämställdhet, barn- och ungdomsperspektiv.

Planen eftersträvar en *lagom tät struktur*. Rent principiellt så innebär den täta samhällsstrukturen resurseffektivitet där stadens funktioner kan nås inom kortare avstånd vilket skapar förutsättningar för minskat bilberoende och där underlag för och tydliga målpunkter för kollektivtrafik kan öka. Fler målpunkter kan nås inom gång- och cykelavstånd. Ökad resurseffektivitet kan nås genom att tillkommande bebyggelse får naturliga förutsättningar för anslutning till VA och andra tekniska funktioner. Redan ianspråktaga fastigheter kan nyttjas för fastighetsutveckling istället för att jungfrulig mark tas i anspråk. Att utveckla tidigare använda fastigheter kan även fungera som incitament och finansiering till att förorenade fastigheter kan saneras, vilket blir en miljövinst, (men kräver även ett riktigt utförande för att säkra människors hälsa). Utifrån ovanstående har den täta staden förutsättningar för att vara en hållbar inriktning för planeringen på grund av den resurseffektivitet som kan uppnås.

Det finns dock ett antal miljöaspekter som behöver beaktas väl för den täta strukturen, inte minst för människors hälsa men även rent miljömässiga aspekter. Grönområden kan riskeras när orter förtätas varför rekommendationer för avstånd och kvalitet till grönområden behöver formuleras och beaktas i genomförandeskedet. God tillgång till grönområden är betydelsefullt för människors hälsa och har även social funktion. Buller kan bli ett problem med en tät struktur eftersom absorbenterna blir få och många människor rör sig på en begränsad yta. Samtidigt kan bullerproblematiken begränsas av mer hållbara transportsätt samt att tillkommande bebyggelse kan placeras strategiskt för avskärmning av buller från vägar och då även verka positivt för befintlig bebyggelse. I täta strukturer behöver särskilt luftföroreningssituationen beaktas. I täta strukturer finns det mindre ytor för hantering av dagvatten vilket kan ställa krav på särskilda

åtgärder. Dagvattenhanteringen tenderar ofta att undervärderas i samhällsplaneringen och behöver både förhålla sig till tätare bebyggelse och ett klimat i förändring. Kapaciteten för dagvattenhantering kan behöva ses över i samband med en mer omfattande förtätning. Det bör vara en förutsättning inför förtätning att tillgång till natur och parker för både rekreation, hälsa, idrott och lek samt avvattnings av de ökande hårdgjorda ytorna tillgodoses genom bevarande eller kompensation.

Förtätning av en ort kan även innebära att en möjlighet ges för att skapa funktionsblandning i bebyggelsen när luckfastigheter blir aktuella för exploatering, vilket kan verka positivt på sociala faktorer inkl. integration.

För Östhammars kommun är ambitionen en lagom tät struktur, en närmare definition av begreppet i geografiska termer skulle underlätta den kommande planeringen. Det kan innebära att det troligen blir begränsade problem med ökade luftföroreningshalter, tillkommande buller och risk för att viktiga grönområden behöver tas i anspråk i samband med förtätning. Det är dock faktorer som är viktiga att ha i beaktande för att ta tillvara möjligheter till miljöförbättringar samt att undvika onödiga risker.

Som motpol till samhällets täta strukturer med dess resurseffektivitet krävs ett levande landsbygdsboende för bibehållande och utveckling av landskapets miljövärden. Naturvärden, landskapsvärden, kulturvärden och förutsättningar för ett rikt friluftsliv och turismen är beroende av en landsbygdsbefolkning med dess verksamheter. Samtliga ovanstående miljövärden är beroende av lantbruksverksamheter, där särskilt djurhållning är viktig beståndsdel. Dessa miljövärden kan därför gynnas av planens strategier kring livsstilsboende med hästboende liksom andra typer av boende som skapar underlag för värdenas utveckling. Det ökade boende som planen eftersträvar i skärgården kan om det genomförs på ett välavvägt sätt skapa förutsättningar för turism, men även kultur, natur och landskapsvärden om det t.ex. innebär kompletterande byggnader som stärker bygdens lantbruk. Det djurbete som många naturområden är beroende av (såväl skyddade som icke skyddade) bygger på en lokal närvaro av lantbruksföretag, men även ett lokalt konsumentunderlag kan vara av betydelse. Att möjliggöra för en bofast skärgårdsbefolkning är att möjliggöra en levande skärgård med underlag för att förvalta viktiga av kultur- och naturvärden. Värdena utgör även viktiga förutsättningar för turism och förvaltning av en viktig tillgång för regionen. Minskar skärgårdsbefolkningen på platser som idag är eller sedan tidigare har varit befolkade finns risk för att ovanstående värden minskar. Detta kan även gälla sedan tidigare befolkade öar utan fast förbindelse. Livskraftiga lantbruksföretag i kust och skärgård är särskilt viktigt för att säkra underhållet av natur- och kulturvärden inom såväl skyddade områden som andra ekologiskt värdefulla naturområden.

Tillkommande bebyggelse kan dock behöva planeras särskilt då boende på landsbygden ofta riskerar att innebära ökad bilberoende med klimatpåverkan som följd, liksom att nya bostäder annars riskerar att tillkomma i känsliga miljöer. Ur ett miljöperspektiv är det fördelaktigt om tillkommande bebyggelse kan lokaliseras planerat och med genomtänkt struktur för effektiv anslutning till kollektivtrafik, VA och annan service. Detta gäller bland annat de nya bostäder som planeras i kustområdet. För dessa finns även fördelar med att samla bebyggelse på ett sätt som inte gör intrång på strandskyddet liksom att planera för hopslagning av brygganläggningar med utveckling av service för ett miljövänligt båtliv. Generellt bör bryggor förläggas på platser med tillräckligt naturligt vattendjup för att begränsa muddring, eftersom grunda vikar ofta har höga naturvärden. Båtlivet har idag ofta en miljöpåverkan genom utsläpp till vatten, buller, påverkan från båtbottnfärger och störning av naturmiljöer. Att skapa förutsättningar för att begränsa påverkan är viktigt.

Att omvandla fritidshus till permanentbostäder kan i ett större perspektiv ses som positivt då det innebär att familjer i större utsträckning endast har ett boende, vilket förbrukar mindre resurser än två. Omvandling bör dock ske på rätt ställen så att förutsättningar för ett permanentboende

med rimliga förutsättningar, t.ex. VA-anslutning, kollektivtrafikanslutning och annan teknisk försörjning liksom att platsen klarar belastning av permanentboende.

Översiktsplanen innehåller en viljeyttring om bebyggelseutveckling i ett större antal områden på landsbygden/småorter, särskilt i kustområdet. I många fall har bebyggelseutveckling pekats ut på platser som inte ligger i anslutning till planerade kollektivtrafikstråk. Bebyggelseutveckling i dessa lägen bedöms därför i huvudsak generera transporter per bil och ansluter inte till principen om placering av bebyggelse på platser som har förutsättningar för effektivt nyttjande av kollektivtrafik. Placering av bebyggelse i noder frångås i denna del. Noderna blir mycket småskaliga vilket kan hindra rationell kollektivtrafik. Sådan bebyggelsestrategi bedöms i den meningen vara i konflikt med hållbar utveckling, då den inte stödjer hållbara transporter. Med en utspridd lokalisering har ÖP inte definierat vilka småorter som man vill satsa på för stärkt service. Det kan i sig begränsa förutsättningarna för en levande och hållbar landsbygd.

Åtgärdsförslag

För ökad hållbarhet kan översiktplaneringen i ökad grad behöva planera ny bebyggelse i noder utmed kollektivtrafikstråk. Tydligare peka ut strategiska områden i kommunen där huvudsaklig tillväxt ska ske för ökad hållbarhet, särskilt ange vilka småorter som man avser satsa på för bibehållande av/ ökad service på landsbygd. Utforma tydlig strategi för att i hög grad styra ny bebyggelse till utpekade utvecklingsområden som har goda förutsättningar för resurseffektivitet? Ett begränsat antal men större noder har bättre förutsättningar att kunna stödja en effektiv kollektivtrafik.

Sträva efter att ny bebyggelse i skärgården huvudsakligen tillkommer som samlad bebyggelse vid strategiskt identifierat område som kan stödja lokal service.

I högre grad lyfta landsbygdsboendets betydelse och levande landsbygd för förvaltning av natur-, kultur-, och landskapsvärden m.fl. Analys för fortsatt stark landsbygd är avgörande för värdenas långsiktiga förvaltning. Vilka riktlinjer för ny bebyggelse på landsbygden krävs för att stärka dessa värden?

Basera ianspråktagande av havsvikar för nya eller utbyggnad av befintliga bryggor för fritidsbåtar på kunskapsunderlag om värdefulla marina miljöer. Tydligare styrning av var och hur nya bryggor kan tillkomma för att skona marina värden och naturvärden längs stränder. För detta krävs kunskapsunderlag om var värdefulla marina naturmiljöer finns.

5.2 Infrastruktur

Transporter bidrar i stor utsträckning till klimatpåverkan och utsläpp av luftföroreningar. Övergripande mål finns om övergång till hållbara transportlösningar för minskad miljöpåverkan. För att minska klimatpåverkan från transportsektorn finns flera faktorer som faller på regional och kommunal nivå. Ofta krävs effektivare transportlösningar och väsentligt fler resor med kollektivtrafik, vid sidan om övergång till fordon som drivs med förnyelsebara bränslen. En förbättrad och utbyggd kollektivtrafik är ofta nödvändig. För översiktsplanen är det av stor betydelse att planering sker på ett sådant sätt att tillkommande bebyggelse sker i noder längs stråk där särskilda förutsättningar finns för att utveckla hållbara transporter. Tätorterna bedöms ha förutsättningar för att kunna utvecklas väl för en effektiv kollektivtrafik. Planens ambition om att varje tätort har ett centralt resecentrum bedöms ge bättre förutsättningar för att kollektivtrafik kan vinna andelar. För områden utanför tätorter bedöms huvuddelen av persontransporter ändå främst ske med bil, vilket med dagens fordon ger stor klimatpåverkan.

Av intresse för hur hållbara transporter kan åstadkommas är hur prioriteringarna på gång- och cykeltrafiken ser ut, d.v.s. i vilken takt som utbyggnad kan ske. Preciseringar för vad byggande av cykelvägar bör bidra kan vara:

- Att resan från dörr till dörr underlättas. Cykling skall ses som en integrerad del i en persons resa från start till mål. Kopplingen till kollektivtrafikens hållplatser och stationer är därför särskilt viktig.
- Att möjliggöra för skolbarn att kunna cykla säkert till skolan på egen hand.
- Att underlätta för arbets- och studiependling med cykel.

Översiktsplanen uttrycker strategi om att utveckla de stora stråken 288, 76 och 290 för arbetspendling med bil och buss. Effektivisering av vägstråk medför ökad vägtrafik med ökade koldioxidutsläpp som följd. I den mån som hastighet för bil ökar, men inte för buss bedöms förutsättningarna för buss bli sämre. Vägsatsningar tenderar att biltrafiken ökar, vilket ger klimatpåverkan. Effektiv kollektiv- och cykeltrafik kan motverka detta, men kräver satsningar för att ha betydelse.

Hur prioriteringarna ser ut har stor betydelse för hur miljöpåverkan kommer att se ut i praktiken och möjligheten för att nå målet om hållbara kommunikationer.

Väg- och järnvägstrafik är förknippat med olycksrisker som blir av särskild karaktär där transporter av farligt gods förekommer. Översiktsplanen har övergripande hanterat risker med farligt gods genom uppsatta planrekommendationer. Se vidare avsnitt om risker.

Harghamnsbanan används endast för godstrafik och är inte elektrifierad. En modern och hållbar långsiktig trafiklösning skulle uppnås med en järnväg ända fram till de större befolkningskoncentrationerna inom kommunen. När det gäller järnvägstrafik är det i första hand angeläget att nuvarande järnväg utnyttjas för godstransporter och att ny bebyggelse inte placeras för nära järnvägen med tanke på transporter av farligt gods. Vidare är en elektrifiering önskvärd. Men om man tänker på längre sikt borde även möjligheterna till persontransporter beaktas. Detta skulle vara i linje med det nationella miljö kvalitetsmål som säger att det skall finnas miljöanpassade kollektivtrafiksystem av god kvalitet.

Resecentrum bör placeras strategiskt centralt i orterna så som planen uttrycker, eftersom resan dörr till dörr ska vara rationell, och vara väl avvägd i förhållande till både buss och eventuell framtida persontågtrafik. Österbybruk och Gimo är naturligt de tätorter (med större befolkningsunderlag) som effektivt kan anslutas med persontåg och utgör naturliga tågstopp utmed Harghamnsbanan. Planen redogör inte närmare för utpekade stationslägen, men några lägen förefaller vara placerade på orter med litet befolkningsunderlag.

Åtgärdsförslag

Översyn kan göras angående hur järnvägstrafik kan utvecklas för personresor. Österbybruk och Gimo förefaller vara de tätorter utmed Harghamnsbanan som har befolkningsunderlag för järnvägstrafik. Kan bebyggelse prioriteras på ort med järnvägsförbindelse för ökad hållbarhet?

Prioriteringslista kan tas fram på hur gång- och cykelstråk ska utvecklas och hur kollektiva transportmedel ska prioriteras vid utbyggnad av vägnätet. Senaste frågan bör diskuteras med respektive väghållare.

5.3 Naturmiljö och strandskydd

Planen har ambitioner om placering av bebyggelse med hänsyn till naturvärden. Vid förtätning och expansion av befintliga orter finns risk att viktiga samband i grönstrukturen påverkas vilket kan leda till att negativa konsekvenser för biologisk mångfald. Att identifiera grönstruktur i ett tidigt skede är viktigt för att kunna placera tillkommande bebyggelse på ett sätt som inte stör viktiga samband i grönstrukturen. Konsekvensernas betydelse beror på om man har kännedom om sambanden samt hur och om man väljer att bevara grönstrukturen vid detaljplaneläggning (se tätorternas utveckling och skiss till grönstruktur).

Det är generellt positivt att översiktsplanen värnar grönstrukturen och dess betydelse för trivselen i den bebyggda miljön. Tillgången till grönstruktur både i stort och inom tätbebyggda områden behöver kartas och preciseras för att inte riskeras i samband med komplettering av befintlig bebyggelse genom förtätning. Översiktsplanen skulle kunna tydliggöra grönstruktur utifrån dess ekologiska, sociala och kulturhistoriska värden med identifiering av sammanhängande stråk och förfina grönstrukturplanering i tätorterna, där behovet är som störst.

Områden längs stränder är artrika miljöer där strandskyddet är viktigt att värna. Kommunens stränder är generellt strandskyddade till 100 m, och utvidgat till 300 m i vissa områden. Det finns en risk att bostäder och anläggningar tillkommer inom strandskyddsområden om inte översiktsplaneringen vägleder kring vilka lägen som kan vara aktuella för ny bebyggelse. Översiktsplanen är dock tydlig i sin viljeinriktning om restriktiv dispensgivning, vilket ger förutsättningar för tillgängligheten samt bevarande av naturmiljöer. Planen pekar samtidigt ut ett antal utvecklingsområden som förefaller ligga inom strandskyddat område. En generell utbyggnad längs kommunens stränder kan ligga i konflikt med strandskyddets syften, där man genererar en utveckling som innebär att kommunens stränder upplevs som allt mer bebyggda och ianspråktaga. Det kan få negativa konsekvenser för såväl natur- som friluftsvärden. En kraftig ökning av bebyggelse i kustområdet inom riskintresset kan medföra påtaglig skada. Se samlad bedömning riksintresse.

Det är positivt att översiktsplanen eftersträvar gemensamhetsbryggor framför enskilda bryggor. Större gemensamhetsanläggning för småbåtar som även kombinerar servicefunktioner för båtlivet är ytterligare steg för ett miljöanpassat båtliv och minskad belastning på strandskyddsområden. Dock görs ingen tydlig identifiering av var större anläggningar för fritidsbåtar kan tillkomma. Strandskyddet har två grundläggande syften, dels bevarande av naturmiljöer och dels tillgänglighet till stränder för människor.

Översiktsplanen har inte identifierat ekologiskt känsliga områden eller opåverkade områden vilket innebär att risk för att hänsyn till sådana naturvärden förbises.

Planen uttrycker satsning på bostäder i Sunnanöområdet. I Sunnanöområdet vid Öregrund finns delområden med nyckelbiotoper. Byggnaders placering är av betydelse för ev. påverkan på naturmiljöer.

Åtgärdsförslag

Utveckling av grönstrukturvärden baserat på ekologiskt och sociokulturellt kunskapsunderlag.

Utveckling av riktlinjer för hur och framför allt var bebyggelse kan tillkomma i strandnära lägen, för att inte riskera ett allmänt ianspråktagande av kommunens stränder. Planen anger att man inte heller önskar en sådan utveckling utan vill skydda stränder.

5.4 Kulturmiljö

En beskrivning av bebyggelsekaraktärer och ett förhållningssätt till dem har redovisats för tätorterna. Utanför tätorterna, och särskilt inom riksintressen, men även inom andra områden, behöver det kulturella uttrycket i bebyggelsen tas tillvara. En integration av bebyggelse med andra kulturhistoriskt värdefulla element, som fornminnen, naturminnen och kulturhistorisk intressant infrastruktur bör eftersträvas. Ett tydliggörande av dessa syften i översiktsplanen kan underlätta hanteringen av de enskilda ärendena.

Kustlandskapets kulturvärden är starkt förknippade med landskapets karaktär och dess historia med fiske- och småjordbruk. En konkurrenskraftig landsbygd är ofta en förutsättning för fortsatt underhåll av landskapsvärden med säkerställande av det småskaliga lantbrukets fortlevnad. Kust- och skärgårdsområdet har flera utpekade värden för odlingslandskapet och landskapsbildningen och är värdefullt för den samlade natur- och kulturmiljön. Oaktsam exploatering riskerar dessa värden eller kan riskera att tränga undan förutsättningar för värdenas bevarande, exempelvis lantbruket.

En kraftig ökning av bebyggelse i kustområdet inom riskintresset kan medföra påtaglig skada. Se samlad bedömning riksintresse.

5.5 Friluftsliv och turism

Påverkan på friluftsliv och turism berörs särskilt av hur kustområdet utvecklas, eftersom de stora rekreativa värdena finns i kustområdet. Som tidigare har nämnts kan ett generellt ianspråktagande av strandskyddade områden för bebyggelse vara negativt för friluftsvärden.

Åtgärdsförslag

Det kan vara motiverat med en tydligare styrning av tillkommande bebyggelse på landsbygden till småorter som man vill satsa på för ökad service. Friluftslivet kan stärkas av att samla service istället för ett mer utspritt byggande, eftersom skärgården kan komma att upplevas som allt mindre orörd.

5.6 Människors hälsa

Planen har en medvetenhet om behovet av en förtätning av orter med eftertanke, eftersom man anger en lagom tät struktur. På översiktlig nivå kan vikten av kultur, grönska, trygghet, god luft- och vattenkvalité samt tillgänglighet till rekreationsområden nämnas. I vilken nivå som god bebyggd miljö och grund för hälsa kan uppnås beror till stor del av hur miljöerna utvecklas i praktiken.

Om den stora satsning på cykelstråk som anges i planen vidtas finns goda förutsättningar för att stärka invånarnas hälsa genom ökad fysisk aktivitet. Med sammanhängande och trygga cykelvägar ökar motiven för att använda cykeln. En stor del av de korta resorna kan föras över till gång- och cykel om förutsättningar skapas. Trafiksäkerheten kan förbättras genom anpassning av tätorter och kommunikationsstråk för cykeltrafik.

5.7 Risker och klimatfaktorer

Översvämningsrisker föreligger för kustnära bebyggelse, med anledning av framtagna scenarier om klimatbetingad havsnivåhöjning. Ny bebyggelse bör ej placeras i lägen med översvämningsrisk. För att inte utsätta ny bebyggelse för översvämningsrisker kan en lägsta grundläggningsnivå sättas för nyexploatering längs vattendrag, sjöar och kust. Översiktsplanen har en rekom-

mendation om att bebyggelse inte bör tillåtas mindre än två meter över medelvattennivån, vilket enligt nedanstående beräkningar om framtida havsnivåer bör vara tillräckligt. SMHI har 2013 gjort en klimatanalys för Uppsala län¹. Beräkningar av medelvattenstånd visar en höjning med 28 cm från 2012 till 2100 förutsatt en havsnivåhöjning med 100 cm från 1990 till 2100 och en bibehållen landhöjning. Kortvariga extrema vattenstånd kan inträffa genom kombination av lågt lufttryck och vinduppstuvning i kombination med högt medelvattenstånd. Lokal topografi har stor betydelse för översvämningssituationen.

Klimatförändringar resulterar i kortare återkomsttid mellan extrema vattenstånd och därmed ökat antal tillfällen med översvämningssituation. Havsvattenstånd med 100 års återkomsttid beräknas för dagens klimat för Forsmark ligga på 148 cm i RH2000 (där 2012 års medelvattenstånd är 8 cm i RH 2000). Med klimatförändring ökar detta extremvattenstånd till 176 cm i RH2000.

I många kustområden är det idag ett stort problem med saltvatteninträngning i drickvattenbrunnar. Omvandling av fritidsområden till permanentboende kan vara en faktor som förstärker problemet med saltvatteninträngning i kustområdena om det sker ökade uttag av grundvatten som leder till minskade grundvattennivåer. De väntade havsnivåhöjningarna förväntas leda till ökad saltvatteninträngning framöver. Placering av bebyggelse i kustområden samt planering av drickvattenförsörjning bedöms vara viktiga faktorer för att hantera risksituationen.

Ökad täthet och intensitet hos kraftiga skyfall medför särskilda krav på en utvecklad dagvattenhantering.

Vid bostadsbebyggelse i Hargshamn bör särskild hänsyn tas till miljöstörning från hamnverksamheten såsom bullerrisker. Tillkommande bostadsbebyggelse i nära anslutning till hamnområdet kan begränsa möjligheterna för utveckling av hamnen i det fall ny bebyggelse bedöms påverkas av miljöstörning från verksamheten.

En förtätning av bebyggelse i områden intill vägar och järnvägar där farligt gods förekommer innebär att riskerna för att allmänheten exponeras av olycksrisker ökar, eftersom mängden boende i dessa områden ökar vid utbyggnad av bostäder. Risker för olyckor behöver utredas närmre vid detaljplanering av sådana områden.

Planen har en god ambition om att förlägga störande verksamheter (såsom industri, motorsport och ridsport) till lämpliga platser. Bullret från en motorsportbana är beroende av vilken motorsport som avses. I Lundbyområdet finns ett antal befintliga bostäder i nära anslutning till motorbanan, som av viss motorsport kan vara utsatta för bullerstörning och överskridande av gällande riktvärden vid bostäder. Enlig Naturvårdsverkets råd (NFS 2004:16) bör maximal ljudnivå vid bostäder inte överstiga 60 dBA (vid fasad) måndag – lördag kl 07 – 19 eller 55 dBA kvällar och söndagar. Bullerberäkningar och anpassningsåtgärder bör utföras utifrån omfattning och typ av motorsport.

För skjutbanor gäller Naturvårdsverkets allmänna råd (NFS 2005:15) om buller från skjutbanor. Bullerutredning bör kunna klargöra att lokaliseringen innebär att de angivna riktvärdena för impulslydnivå inte överskrids. Skyddsåtgärder kan behöva vidtas vid risk för överskridande av riktvärden.

¹ SMHI, 2013. Klimatanalys för Uppsala län.

Åtgärdsförslag

Översyn av långsiktig vattenförsörjning särskilt i kustområdena med anledning av ökad risk för saltvatteninträngning i brunnar samt risker för vattenbrist sommartid? Hur förhåller sig detta till ökad bebyggelse i riskområden?

Riktlinje bör finnas i ÖP om att ny bebyggelse bör läggas på sådan höjd att framtida extremvattenstånd klaras utan större skada (d.v.s. minst +176 cm i RH 2000).

5.8 Mark, vatten och luft

Översiktsplanen redogör för kommunens vattenförekomster och dess status. Övergödningsproblematik finns i kustvattnen och andra vattendrag. Östhammarsfjärden har dålig ekologisk status och risk finns för flera av kustvattnen att de inte uppnår ekologisk och kemisk status till 2021. Åtgärder krävs för att uppnå miljö kvalitetsnormen. Vissa åtgärder kan ha utrymme i översiktsplanering och andra åtgärder kan kommunen vidta i andra sammanhang, men en stor del åtgärder kräver insatser även från andra aktörer och forum.

Det konstateras i översiktsplanen att kommunen har en stor andel enskilda avlopp som bidrar till övergödning i kustområdet. Att åtgärda enskilda avlopp kan ha stor effekt för vattenmiljöer. Av planen framkommer inte vilka områden som idag har bristfälliga avloppsanslutningar och som därmed borde vara föremål för anslutning till kommunalt VA framöver. Vid översiktsplanering skulle växande områden eller omvandlingsområden kunna identifieras där tillväxt och utveckling förutsätter utvecklade VA-lösningar. Det finns risk för att översiktsplaneringen inte skapar utrymme för förbättrade VA-lösningar för minskad övergödning. Med strategisk placering av tillkommande bebyggelse kan underlag skapas för nya anslutningsledningar till kommunalt VA för såväl befintliga som tillkommande bebyggelse. En sådan strategisk planering skulle medföra positiva värden med reducerad belastning på kommunens vattenförekomster. En icke-styrd tillkomst av bostäder, särskilt i kustområdet, riskerar att medföra ökad belastning på kommunens vattenförekomster.

Påverkan på vattenkvalitet och vattenmiljöer sker även från t.ex. båttrafik och vägtrafik liksom dagvattenhantering. Översiktsplanen har en uttalad strategi för dagvattenhantering och även en inriktning mot ökad kollektivtrafik vilket kan förbättra situationen. I den mån som båttrafik och vägtrafik ökar finns risk för att även vattenmiljöer påverkas negativt. Placeras tillkommande bebyggelse på ett sätt som resulterar i ökad trafik och ökat båtliv finns risk för ökad påverkan på vattenmiljöer, t.ex. övergödning och kemisk påverkan. Strategisk placering av ny bebyggelse med anslutning till kommunalt VA och kollektivtrafik kan begränsa miljöpåverkan. Förutsättningar för ett miljövänligt båtliv där servicefunktioner finns för t.ex. avfallshantering, säker tankning och tvätt/bottenbehandling är viktigt för att begränsa påvekan på vattenmiljöer från båtlivet. Att begränsa antalet vikar för bryggor är ofta viktigt för att begränsa påverkan på marina miljöer från båtbottnfärger. En kartläggning av kommunens värdefulla marina miljöer är ett viktigt underlag för miljöanpassad placering av nya båtbyggor och småbåtshamnar.

Kommunen har ett antal vattenskyddsområden, och det pågår en översyn av skyddet av kommunens vattentäkter. Ytterligare vattentäkter är föremål för att bli vattenskyddsområden. Naturvårdsverkets råd (NFS 2003:16) anger att länsstyrelse och kommun bör verka för att vattenskyddsområden skapas för åtminstone samtliga allmänna vattentäkter och större enskilda egna eller gemensamma vattentäkter. Vattenförekomster och vatten täkter behöver skyddas mot föroreningar som orsakas av punktutsläpp och diffusa föroreningskällor som sker idag eller i framtiden samt akuta olyckshändelser. Riskobjekt för vattenskyddsområden kan vara t.ex. industrier, förorenade områden, jord- och skogsbruk, vägar (särskilt där det transporteras farligt gods) eller olyckshändelser med utsläpp från avlopp eller oljetank.

Vattenskyddsområdet vid Börstil vid Östhammar förefaller vara förknippad med risker från genomgående vägar med transport av farligt gods samt en pågående verksamhetsutveckling utmed väg 76. Hur kommande utveckling av Östhammar sker framöver har betydelse för riskbilden för vattenskyddsområdet. Grundvattnet i den grundvattenakvifär (isälvssediment) där kommunen har sina kommunala vattentäkter (Kyrkholmen och Film söder respektive norr om gruvområdet) har bedömts vara hotade av föroreningar från Dannemora gruva². Även andra vattenområden är påverkade från t.ex. Österbyverkens industriområde, bland annat Filmsjön, Nerån och Sångdammsområdet. Ovanstående situation behöver hanteras i riskbedömning och åtgärder för vattenskyddsområdena. Det kan dock tilläggas att det inte finns något miljöriskområde i kommunen (ett område som är så allvarligt förorenat att det med hänsyn till riskerna för människors hälsa och miljön är nödvändigt att besluta om begränsningar i markanvändningen eller andra försiktighetsmått).

Åtgärdsförslag

Översyn av hur ny bebyggelse strategiskt kan placeras för att stärka underlaget till att befintliga områden och tillkommande bebyggelse kan anslutas till kommunalt VA i syfte att minska övergödning av vattenförekomster?

Översyn och långsiktigt skydd av kommunens idag skyddade vattentäkter, men även utpekande och skydd av reservvattentäkter och viktiga vattenförekomster för dricksvattenförsörjning. Åtgärder kan behövas för att uppnå en tillfredsställande situation. Det pågår för närvarande en översyn av skyddet för kommunens vattentäkter.

5.9 Energi

Nationella ambitioner om att begränsa klimatpåverkan är beroende av att insatser görs för att begränsa energianvändningen. Planering av bebyggelse och kommunikationer har stor betydelse för energianvändningen, både för att begränsa transporter och för att möjliggöra anslutning av bebyggelse till resurseffektiva värmeverk. Tas möjligheten tillvara att strategiskt förlägga tillkommande bebyggelse på ett sätt som kan begränsa mängden transporter kan även energianvändningen reduceras. Samlad bebyggelse begränsar transportbehovet och skapar goda förutsättningar för kollektivtrafik samt gång- och cykeltrafik vilket reducerar energianvändningen. Detta är en utmaning för varje kommun som planerar för en befolkningsökning eftersom det i sig medför ökade transporter.

Byggnaders utformning och placering påverkar energianvändningen på flera sätt, utöver transporter. I täta strukturer kan energivinster ges då bostäder byggs i sammansatta enheter, såsom flerfamiljshus. Krav på energiförbrukning för nya byggnader är ytterligare sätt att påverka energiförbrukning.

Några områden finns särskilt utpekade för vindkraftproduktion, och sammanfaller med kommunens vindkraftstrategi. Områden som har definierats av vindkraftstrategin har bedömts utifrån ett antal parametrar såsom naturområden, friluftslivsområden, kulturmiljöer, landskapsvärden samt behovet av skyddsavstånd till t.ex. tätorter. Inom de utpekade områdena har det bedömts finnas få eller måttliga konflikter med andra värden. Inom utpekade områden kan det behövas ytterligare bedömning med avseende på fladdermöss och fågellivet. De generella rekommendationerna som har angetts för vindkraft ger förutsättningar för att vindkraft kan tillkomma med lämplig placering. Riktlinjerna för vindkraft ger förutsättningar för att etablera vindkraft i kommunen vilket kan öka produktionen av förnybar energi och på så sätt begränsa klimatpåverkan.

² Länsstyrelsen i Uppsala län, 2012. Regionalt program för arbetet med förorenade områden i Uppsala län.

Åtgärdsförslag

Krav på låg energiförbrukning i ny bebyggelse?

Prioritera ny bebyggelse till strategiska lägen för ökad resurseffektivitet?

5.10 Sociala effekter

Bristen i preciseringar av vilka miljöer ska prioriteras/pekas ut för bebyggelseutveckling genererar osäkerhet kring befolkningsunderlag vilket i sin tur gör utbyggnad av kommunal service och kultur svårare. Att låta bli att styra bebyggelseutvecklingen efter bland annat de sociala värderingar som kommunen vill utveckla eller främja, kan äventyra propåer om integration och blandstad som planen vill stärka. Detta motverkar delvis målet att uppnå ”tillväxt med välfärd för alla”, eftersom det finns tröskelvärden för investeringar som infrastruktur, skola, kollektiv trafik och gång- och cykelvägar.

Att omvandla fritidshus till permanentbostäder kan i ett större perspektiv ses som positivt då det innebär att familjer endast har ett boende, vilket förbrukar mindre resurser än två. Omvandling kan dock komma att ställa krav på skolskjuts, kollektivtrafikanslutning och annan teknisk försörjning för att platsen ska klara belastning av permanent-boende och arbetspendling.

Att bo i ensliga miljöer kan inte enbart ses som positiv under barnens uppväxttid och att berika det sociala livet kräver omfattande biltransporter. Därför är av största vikt att ta ställning till huruvida tillkommande eller omvandlad bostadsbebyggelse ska förhålla sig till infrastruktur i mening kommunikationer, vatten och avlopp, grönsstruktur, idrottsmöjligheter, kulturmiljöer eller kulturaktiviteter. Detta kommer, oavsett ställningstagande, att sätta prägel på kommunens samhällsutveckling.

Att precisera vilka bostadstyper är bäst att producera för att uppnå en balanserad lägenhetssammansättning och därmed befolkningssammansättning kan vara en av nycklarna till attraktivitet, tillväxt och integration.

Sammanhängande gång- och cykelvägsnät i tätorterna och mellan tätorterna och de närmaste mindre bebyggelsegrupper är väsentligt för att påverka folkhälsan och flera andra miljöaspekter som i sin tur berör människornas hälsa.

De olika orternas profil bör stärkas med invånarnas medvetenhet och medverkan för att verkligen ha effekt. Då bör kommunen tydligt formulera planeringsmål för orten ifråga.

Tillgänglighet till det befintliga och till de miljöer man skapar, till olika transportmedel och alternativ sysselsättning eller fritidsaktiviteter är väsentligt för att förverkliga det inkluderande samhälle som planen strävar efter.

Åtgärdsförslag

Fördjupa rekommendationer för att åstadkomma blandning av funktioner och bostadstyper i den befintliga bebyggelsen och reglera vid kommande planering, för att uppnå sammansatta sociala miljöer som främjar kommunens utveckling.

5.11 Ekonomiska effekter av planstrukturen

Investeringar i form av ny bebyggelse eller företagsetablering kan tas på osäkra grunder om planen inte pekar ut några prioriterade utbyggnadsområden utanför tätorterna och inte heller

definierar vilka små orter eller noder kommer att satsas på. Preciseringar av kommunens intentioner i detta avseende kommer att kunna främja investeringsviljan, både i bostadsbyggande och företagande.

Det lokala näringslivet är i stort behov av säkra prognoser för befolkningsutveckling just vid etablering, vilket motverkas av likställda utvecklingsmöjligheter för alltför många små byar eller tilltänkta noder.

Det ökade boende som planen eftersträvar i skärgården kan, om det genomförs på ett välavvägt sätt, skapa goda förutsättningar för turismnäringen. Detta blir möjligt om de idag allmän tillgängliga områden säkras genom att begränsa privatisering och byggande av stränderna. Livskraftiga lantbruksföretag i kust och skärgård är särskilt viktiga för att säkra underhållet av natur- och kultur och därmed socioekonomiska värden inom såväl skyddade områden som andra ekologiskt värdefulla naturområden. Boskapsskötsel, som många naturområden är beroende av, bygger på en lokal närvaro av lantbruksföretag, men även på lokalt konsumentunderlag.

Vikten av en genomtänkt grönstruktur, med tillgängliga naturområden, parker och länkar eller korridorer emellan har enligt flera genomförda studier stor påverkan på fastighetsvärdet. Nästa lika stor påverkansfaktor håller på att visas för de kollektivtrafiknära lägena i både tätort och landsbygd.

Att utöka befintliga bebyggelsegrupper, enligt planens förslag, kan motivera att vissa krav ställs om bebyggelsen är av kulturhistoriskt intresse, vilket enbart betyder att bebyggelsen är typiskt för sin tid. Miljöer från olika tidsperioder bör skyddas för att värdena ska kunna bevaras. Detta garanterar bland annat säkrare avkastning.

Åtgärdsförslag

Mark och infrastruktur är befintliga resurser som bör tas tillvara. Boende eller etablering långt ifrån kollektivtrafikstråken ger ökat bilåkande och icke hållbart underlag för kollektivtrafik. En lönsam regel är att ta fram miljö- och socioekonomiska konsekvensbeskrivningar vid exploatering av jungfrulig mark.

Återanvändning av redan ianspråktagen mark eller av befintliga byggnader eller infrastruktur är ytterligare en god väg till det hållbara samhället.

Attraktiva miljöer för människor med olika typer av krav på livskvaliteter ökar benägenheten att flytta till kommunen och därmed skatteintäkterna. Därför är tydliga kvalitetskrav i planen, för byggande, infrastruktur och grönstruktur lönsamma för en växande kommun.

5.12 Övrigt

Vid expansion av befintliga orter finns risk att produktiv jordbruksmark tas i anspråk. Exploatering av jordbruksmark är ett nationellt problem där ett mindre ianspråktagande enskilt kan ses som en liten effekt men får större betydelse i ett större perspektiv med minskad areal för livsmedelsproduktion. Ianspråktagande av produktiv jordbruksmark bör därför begränsas.

Åtgärdsförslag

Riktlinje som begränsar ianspråktagande av jordbruksmark för bebyggelse?

6 Samlad bedömning

6.1 Miljömässig hållbarhet

Planen har god ambition om en hållbar utveckling genom strategier för förtätning av orter, ambition om en stark kollektivtrafik, satsning på infrastruktur för gång och cykel samt avsikten att stärka både tätort och landsbygd. Planen är generell i den meningen att man bedömer att tillväxt framförallt sker i orterna, men även med ambition om tillväxt på landsbygden d.v.s. planen ställer inte upp någon tydlig strategi angående vilka orter som planeras att expandera särskilt. Det innebär även att analys inte görs huruvida någon ort har bättre förutsättningar att kollektivtrafikanslutas jämfört med andra eller andra faktorer som kan innebära resursmässiga fördelar för ny bebyggelse. Planen uttrycker att miljövärden ska värnas i hög grad, men en för generell översiktsplanering riskerar att gå förbi analys på ett övergripande plan angående om vissa områden är bättre lämpade för tillväxt än andra. Frekvent byggande på landsbygd utan särskild ansamling till utvalda småorter riskerar att skapa en spridd bebyggelse som får svårt att kollektivtrafikanslutas på ett effektivt sätt, liksom svårigheter att värna lokal service. Risk finns att utbyggnaden resulterar i stort bilberoende vilket inte är förenligt med hållbar utveckling. Utöver detta riskerar en spridd bebyggelse natur- och friluftsintrussen, särskilt om ny bebyggelse tar kustområdets stränder i anspråk. Tillkommande exploateringar kan användas som medel för anslutning av områden till kommunalt VA samt i övrigt stärka befintliga orters förutsättningar för hållbarhet. Av betydelse för hållbar utveckling är hur översiktsplanens intensjoner realiseras och vilka anpassningsåtgärder som vidtas i praktiken.

6.2 Förhållande till berörda riksintressen och miljökvalitetsnormer

Riksintresset högexploaterad kust omfattar kommunens kustområde, ungefär fram till väg 76. Inom riksintresset får ny bebyggelse kan endast tillkomma om den inte medför påtaglig skada på riksintresset, d.v.s. påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden. Riksintresset hindrar dock inte utveckling av befintliga tätorter. Fritidsbebyggelse komma till stånd endast i form av kompletteringar till befintlig bebyggelse. Planen anger att kommunen ska ha en restriktiv syn på tillkommande bebyggelse.

Planen anger att riksintresset innebär en restriktiv hållning till ny fritidsbebyggelse och industrianläggningar enl. 17 kap. Ytterligare en omständighet gäller enligt ovan. Enligt miljöbalken får exploateringsföretag komma till stånd i område med riksintresse enl. 4 kap. endast om det kan ske på ett sätt som inte påtagligt skadar områdenas natur- och kulturvärden. Kravet om att undvika påtaglig skada gäller därför alla typer av exploateringsföretag i ett område med riksintresse enl. 4 kap. miljöbalken. Kraftig och spridd utbyggnad i kustområdet utanför tätort bedöms kunna innebära påtaglig skada på riksintresset. För närmare bedömning behöver föreslagen bostadsutveckling preciseras ytterligare. En fokusering på utveckling av befintliga tätorter och utvalda småorter (där man avser att fokusera lokal service) ger en mer begränsad påverkan på riksintressets värden.

Riksintresse för kulturmiljövård berör flera områden, bland annat Österbybruk med omgivningar, Forsmark, Gimo damm, Harg, stadskärnorna i Öregrund och Östhammar. Översiktsplanen uttrycker inget som står i konflikt med riksintressena. Vid exploatering inom riksintressanta områden skall det ske med hänsyn till riksintressets värden.

MKN för vatten innebär att angivna vattenförekomster ska ha uppnått god ekologisk och kemisk status fram till en given tidpunkt, vanligen år 2021. Kommunen har flera vattenförekomster som riskerar att inte uppnå MKN, t.ex. p.g.a. övergödningsproblematik, särskilt i kustområdet. Miljökvalitetsnormen är ett gemensamt ansvar för ett flertal aktörer, inte minst jordbruket som bidrar till övergödningen. Åtgärder i samverkan med andra aktörer är därför ofta avgörande

för att förbättra vattenförekomsternas status. För att uppnå miljö kvalitetsnormer ekologisk status måste tillförseln av näringsämnen minska genom ett intensifierat åtgärdsarbete. Åtgärder presenteras i översiktsplanen, men ambitionen kan behöva vara högre för att möta tillväxt och för att få avsevärd effekt på statusklassningen. En icke-styrd tillkomst av bostäder, särskilt i kustområdet, riskerar att medföra ökad belastning på kommunens vattenförekomster vilket riskerar att motverka arbetet för att klara miljö kvalitetsnormer för vatten.

MKN för luft. Trafikintensiteten är inte någonstans i kommunen så hög att hälsovådliga föroreningshalter uppkommer. Sannolikt överskrider inte MKN för luft. Översiktsplanen anger att luftföroreningshalter kan komma att mätas framöver.

6.3 Översiktsplanens relation till nationella miljö kvalitetsmål

Begränsad klimatpåverkan

Planen har ambition om att begränsa klimatpåverkan genom att stimulera kollektivtrafik samt gång- och cykel. Ambitioner med förtätning, anläggande av resecentrum central i tätorter liksom utbyggnad av cykel och ev. persontågtrafik ansluter till ambitionen. Samtidigt presenteras en spridd bebyggelse utanför tätorterna som inte bygger på tydlig utveckling av utpekade småorter. Strategin med ny bebyggelse i lägen som stödjer kollektivtrafik är inte helt tydlig.

Satsning på strategier för utbyggd vindkraft innebär förutsättningar på en utveckling av förnybar energiproduktion.

Giftfri miljö

Arbete pågår i kommunen med att efterbehandla förorenade områden som historiskt påverkats av verksamheter. Arbetet ansluter i vissa områden till skydd av dricksvattenresurser.

Ingen övergödning

Vissa havsvikar är idag övergödda. För en minskad övergödning skulle åtgärder behövas främst inom avloppshantering och jordbruket. Placering av ny bebyggelse har betydelse för i vilken omfattning som befintlig och tillkommande bebyggelse kan anslutas till en effektivare avloppshantering med minskad övergödningspåverkan som följd.

Levande sjöar och vattendrag

Åtgärder kommer att behövas för att förbättra statusen i kommunens vattenförekomster, så att gällande miljö kvalitetsnormer för vatten kan uppnås. Flera dricksvattentäkter i kommunen saknar ett långsiktigt skydd, men en översyn av kommunens vattenskyddsområden pågår. Miljömålet kan komma i konflikt med önskemål om att bygga strandnära då stränder generellt har höga naturvärden och är av betydelse för friluftslivet. En översyn av kommunens vattendrag kan ge möjlighet att stärka den ekologiska infrastrukturen för att förbättra livsmiljöer och spridningsvägar för växt- och djurarter.

Grundvatten av god kvalitet

Kommunens grundvatten är generellt av god status. Förorenade områden påverkar såväl yt- som grundvatten. Arbete pågår i kommunen med att efterbehandla de mest förorenade områdena kring Österbybruk och Östhammarsågen. Grundvattnet är särskilt känsligt i kustområdet med anledning av begränsad jordmån och kontakt med havsvattnet. Exploatering i kustområdet kan därför kräva särskilda åtgärder för att inte riskera grundvattnet.

Hav i balans och levande kust och skärgård

Miljömålets värden påverkans av mänskliga aktiviteter i kustområdet, såsom hård och spridd exploatering och småbåtstrafik med dess brygganläggningar. Att planen verkar för att möjliggöra en fortsatt befolkning i kust- och skärgård medför en levande skärgård med förutsättningar för att bevara viktiga natur- och kulturvärden. Sker utbyggnad på ett oäktsamt vis kan samma värden komma att skadas. Påverkan är beroende av hur planen genomförs i praktiken. Planen styr i liten omfattning hur brygganläggningar för fritidsbåtar kan arrangeras på ett miljöriktigt sätt. Kommunen har flera vattenförekomster som riskerar att inte uppnå MKN, t.ex. p.g.a. övergödningsproblematik, särskilt i kustområdet. Det gör att åtgärder är motiverade.

Levande skogar

Planen anger några större områden som utgör värdeområde landskap där ny bebyggelse inte ska tillkomma (berör på land till stor del större skogsområden). Skogsområden får därmed ett visst skydd genom översiktsplanen som framöver är möjligt att stärka genom att komplettera med andra skyddsformer för att spara ekologiskt välutvecklade skogsmiljöer.

Ett rikt odlingslandskap

Planen uttrycker ambition om att utveckla landsbygden och bevara dess värden och att satsa på landsbygdsboende kan vara en del i att säkra långsiktigt jordbruk som är nödvändig verksamhet för bevarandet av odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Påverkan är beroende av hur planen genomförs i praktiken där oäktsam lokalisering, spridd bebyggelse och ianspråktagande av stränder kan innebära särskild värdeförlust.

God bebyggd miljö

Det finns flera förutsättningar i planen som kan stödja utveckling av en god bebyggd miljö. Den förtätning som planeras kan utgöra en möjlighet att anpassa orterna för ökad hållbarhet, t.ex. minskat transportbehov och bättre förutsättningar för gång och cykel. Det kan ge vinster för närmiljön men är beroende av hur det genomförs i praktiken. Viktigt är att se över hur tillgången till grönområden kan säkras i samband med förtätning. Förtätningen ger även möjlighet att utveckla sammansättningen i bebyggelsen för säkrade sociala värden. Med stärkta resurser i orterna kan det finnas förutsättningar för att anpassa strukturer till dagens ökade krav på trafik-säkerhet, tillgänglighet och hälsa.

Ett rikt växt- och djurliv

Kunskapsunderlaget för grön infrastruktur kan stärkas så att kommunens utveckling kan planeras utifrån naturvärden.

7 Uppföljning

Enligt 6 kap 12 § miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Eftersom översiktsplanen omfattar en stor yta och många verksamheter finns det ett tydligt behov av samordning med den miljöövervakning som förekommer av andra orsaker. Boverket rekommenderar att uppföljningen av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av översiktsplanen i realiteten ger så långt som möjligt kopplas till befintliga tillsyns-, miljölednings- och övervakningssystem. Enligt Boverket kan det vidare vara svårt att föreslå exakt hur uppföljning och övervakning ska ske redan när MKB:n tas fram och att en anpassning kan behöva ske under planens genomförande. Exempel

på uppföljning av planens påverkan på miljöaspekterna är att genomföra luft- och bullermätningar

i staden, mätningar av trafik på gång- och cykelvägar samt att mäta vattenkvaliteten i stadens olika vattenförekomster. För att mäta effekterna på de sociala aspekterna kan kommunen genomföra olika opinionsundersökningar, som kartlägger hur den fysiska planeringen påverkar allmänhetens liv och hälsa - genererar planen en bättre jämlikhet/jämställdhet, tillgänglighet, bättre utbud för aktiviteter i staden m.m.

8 Framtagande av MKB

Föreliggande Miljökonsekvensbeskrivning har tagits fram av Monica de Santa Cruz (SC Arkitektur och Planering) i samarbete med Johan Rodéhn (Structor Nyköping).

Östhammar, den 25 juni 2014

Östhammars kommun
Box 66
742 21 Östhammar
www.osthammar.se

